

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar- Dekabr 2021

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	4
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	4
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər	14
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	19
2.1. Məcmu daxili tələb	19
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	24
2.3. İnflyasiya	28
III. Pul və məzənnə siyasəti	34
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	34
3.2. Pul siyasəti alətləri	37
3.3. Pul təklifi	39
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	41

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXI	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

2021-ci ildə ölkədə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin qorunması Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının fəaliyyətinin başlıca prioritetlərini təşkil etmişdir. İlin ikinci yarısından etibarən əsasən xarici və daxili xərc amillərinin təsiri ilə inflyasiya təzyiqlərinin artmasına baxmayaraq ümumilikdə makroiqtisadi sabitlik qorunmuşdur.

2021-ci ildə dünyanın əksər ölkələrində inflyasiya təzyiqləri yüksəlmişdir ki, bu da əsasən pandemiya ilə əlaqədar müvəqqəti tələb-təklif uyğunsuzluğu, qlobal birja qiymətlərinin sürətli artımı, dəyər zəncirində qırılmalar, daşınma və logistika xərclərinin yüksəlməsi ilə izah olunur. Xarici mənşəli xərc amilləri birbaşa və dolaylı yolla ölkə daxilində də qiymət artımına təsir göstərmişdir.

İnflyasiyanın xarici fonunun əhəmiyyətli pisləşməsi şəraitində Mərkəzi Bankın pul siyasəti adekvat monetar şərait və inflyasiya gözləntilərini idarə etməklə inflyasiyanın xərc amillərinin təsirinin yumşaldılmasına yönəldilmişdir. Valyuta bazarının tarazlığı şəraitində məzənnə sabitliyi xarici mühitdən gələn inflyasiyanın əhəmiyyətli səviyyədə neytrallaşdırılmasına şərait yaratmışdır. Mərkəzi Bank monetar siyasətin inflyasiyaya azaldıcı təsirlərini pulun kəmiyyəti və dəyəri vasitəsilə gücləndirməyə çalışmışdır. Yenilənmiş makroiqtisadi proqnozlar və risk balansı nəzərə alınmaqla faiz dəhlizi parametrlərinə zəruri korreksiyalar edilmişdir.

I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTOR

1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər

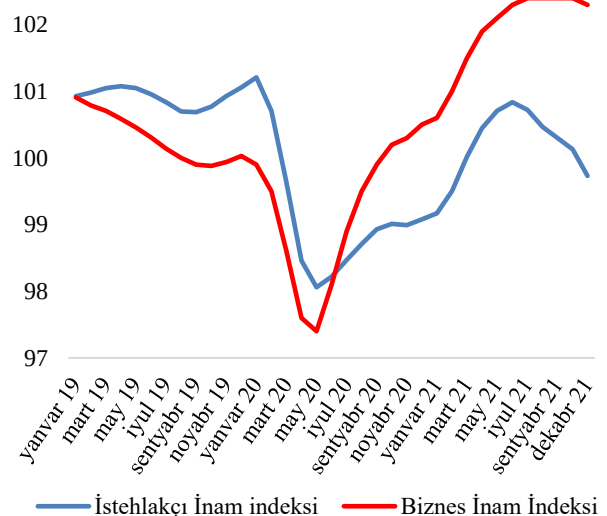
2021-ci il dünya iqtisadiyyatı üçün iqtisadi artımın bərpası və inflyasiya təzyiqlərinin güclənməsilə əlamətdar olmuşdur. Belə ki, epidemioloji məhdudiyyətlərin yumşaldılması və təxirə salınmış tələbin reallaşması iqtisadi artıma müsbət təsir etmiş, ötən ildəki resessiya iqtisadi artımla əvəzlənmişdir. Artan enerji və ərzaq qiymətləri, tədarük zəncirində problemlər bir çox ölkələrdə gözləniləndən daha yüksək və qalıcı inflyasiya ilə nəticələnmişdir. İlin ikinci yarısından COVID-19-un yeni Omikron ştamminin yayılması qlobal iqtisadi artımla bağlı qeyri-müəyyənliklər yaratmışdır.

Qlobal iqtisadi aktivlik.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) 2022-ci ilin yanvarında dərc etdiyi “Qlobal İqtisadi İcmal” hesabatında qlobal artım 2021-ci il üzrə 5.9% səviyyəsində qiymətləndirilmişdir. İqtisadi aktivlik göstəricilərinin

dinamikası il daxilində fərqli olmuşdur. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələri üzrə İstehlakçı İnəm İndeksi (İİİ) ilin birinci yarısında pandemiyaadan öncəki səviyyəyə çatsa da, II yarımil ərzində COVID-19-un yeni ştammlarının sürətlə yayılması və inflyasiya təzyiqləri fonunda azalmağa başlamışdır. Biznes İnəm İndeksi (Bİİ) il ərzində artım dinamikasını qorumuş və pandemiyaadan əvvəlki səviyyəni üstələmişdir.

Qrafik 1. İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri

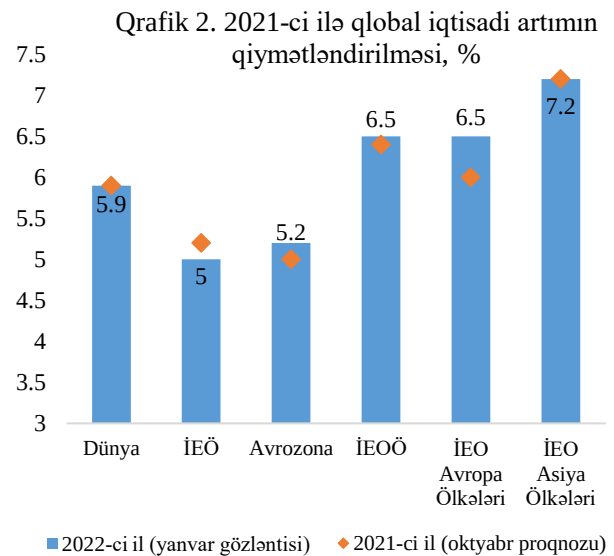

Mənbə: İƏİT

BVF-nin yanvar icmalında 2022-ci ildə iqtisadi artımın 4.4% olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da oktyabrda proqnozla müqayisədə 0.5 faiz bəndi aşağıdır. Buna əsas səbəb kimi dünyanın ən böyük iki iqtisadiyyatı olan ABŞ və

Çində bərpa prosesinin zəif tempə getməsi, Omikrondan qaynaqlanan qeyri-müəyyənliklər, enerji xərclərinin artması və təchizat zəncirində problemlər göstərilir. Tədarük zəncirində davam edən fasilələr və yüksək enerji qiymətləri şəraitində yuxarı inflyasiyanın daha uzun müddət davam edə biləcəyi göstərilir. Bununla belə, 2022-ci ildə tələb-təklif disbalansı azaldıqca və əsas iqtisadiyyatlarda pul siyasəti adekvat reaksiya verdikcə inflyasiyanın tədricən azalacağı gözlənilir.

İnkişaf Etmiş Ölkələr (İEO) qrupu üzrə iqtisadi artım proqnozu oktyabr proqnozuna nəzərən 0.6 faiz bəndi aşağı salınmışdır. Bu monetar və fiskal siyasətlərdə dəyişikliklər, habelə təchizat zəncirində davamlı fasilələrlə əlaqələndirilir.

Mənbə: BVF

BVF-nin yanvar hesabatında 2021-ci ilə **ABŞ**-də iqtisadi artım 5.6% səviyyəsində qiymətləndirilmişdir. 2022-ci ildə isə 4% iqtisadi artım olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da daha öncəki proqnozla müqayisədə 1.2 faiz bəndi aşağıdır. ABŞ iqtisadiyyatı üçün proqnozun əhəmiyyətli dərəcədə aşağıya doğru təshih edilməsinə monetar və fiskal siyasətdəki dəyişikliklər, təchizat zəncirindəki qırılmaların davamlı xarakter alması səbəb olmuşdur. ABŞ-da illik inflyasiya 2021-ci ilin son ayında 7%-ə yüksəlmişdir ki, bu da 1982-ci ilin iyunundan bəri qeydə alınmış ən yüksək göstəricidir. İnflyasiyaya ən böyük töhfəni enerji, ərzaq və avtomobil qiymətlərindəki artım vermişdir. ABŞ-da işsizlik səviyyəsi 2021-ci ilin

dekabrında 3.9%-ə enmişdir ki, bu da 2020-ci ilin fevralından bəri ən aşağı işsizlik göstəricisidir.

İl ərzində “Dow Jones” indeksi 20%, “S&P 500” indeksi 34.8%, Nasdaq 22.5% artmışdır. ABŞ-da sənaye istehsalı 2021-ci ilin dekabr ayında illik müqayisədə 3.7 % artmışdır ki, bu da martdan bəri ən zəif artım göstəricisidir.

ABŞ Federal Ehtiyat Sistemi (FES) il ərzində faizləri 0-0.25% səviyyəsində sabit saxlamışdır. Yüksək inflyasiyanın davamlı xarakter alması fonunda ABŞ hökuməti və FES 2022-ci ildə stimullaşdırıcı siyasətdən tədricən çıxacağını bəyan etmişdir.

BVF tərəfindən 2021-ci il üçün **Avrozonada** iqtisadi artım 5.2% qiymətləndirilmişdir ki, bu da oktyabr hesabatında qeyd edilən (5%) proqnozdan yuxarıdır. Hesabatda 2022-ci il üçün Avrozonanın iqtisadi artım proqnozu 3.9% səviyyəsində müəyyənləşdirilmişdir.

Dekabrda Avrozonada 12 aylıq inflyasiya 5% olmuşdur ki, bu da son 30 ildə qeydə alınmış ən yüksək illik

inflyasiya göstəricisidir. Yüksək inflyasiya neft və təbii qazın qiymət artımı və tədarük zəncirindəki fasilələrin xroniki xarakter alması ilə izah olunur. Avrozonada sənaye məhsulu istehsalı 2021-ci ilin dekabrında ötən ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 1.6% artmışdır. 2021-ci ilin dekabrında Avrozonada işsizlik 7% olmuşdur ki, bu da son illərin ən aşağı işsizlik göstəricisidir. Aparıcı Avrozona ölkələrindən ən yüksək işsizlik İspaniya (14.1%), İtaliya (9.2%) və Fransada (7.5%), ən aşağı işsizlik göstəriciləri isə Hollandiya (2.7%) və Almaniyada (3.2%) qeydə alınmışdır. Avrozonanın aparıcı maliyyə indeksi “FTSE Eurotop” il ərzində 23.1% artmışdır. 2021-ci ildə Avropa Mərkəzi Bankı faiz dərəcəsini dəyişməz saxlamışdır.

2021-ci il üzrə **Yaponiyada** iqtisadi artım 1.6% qiymətləndirilmişdir ki, bu da BVF-nin oktyabr hesabatında qeyd edilən (2.4%) proqnozdan aşağıdır. Hesabata əsasən 2022-ci ildə Yaponiyada iqtisadi artım 3.3% səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Dekabrda Yaponiyada 12 aylıq

inflasiya 0.8% olmuşdur ki, bu da 2019-cu ilin dekabrından bəri ən yüksək inflasiya göstəricisi hesab olunur. Ölkə üzrə işsizlik 2021-ci ilin dekabrında bazar gözləntilərini üstələyərək 2.7% olmuşdur. Dekabrda sənaye istehsalı ötən ilin eyni ayı ilə müqayisədə 2.7% artmışdır. Ölkənin aparıcı fond indeksi “Nikkei” il ərzində 5% dəyər qazanmışdır. Yaponiya Mərkəzi Bankı il ərzində uçot dərəcəsini mənfi 0.1% səviyyəsində dəyişməz saxlamışdır.

BVF tərəfindən 2021-ci il üçün **Birləşmiş Krallıq**da iqtisadi artım 7.2% səviyyəsində qiymətləndirilmişdir. BVF-nin proqnozlarına əsasən Birləşmiş Krallıqda 2022-ci ildə iqtisadi artım 4.7% səviyyəsində olacaqdır. Bu ölkədə illik inflasiya 2021-ci ilin dekabrında bazar gözləntilərini (5.2%) üstələyərək 5.4% olmuşdur ki, bu da 1992-ci ilin mart ayından bəri ən yüksək göstəricidir. Artan enerji qiymətləri, təchizat zəncirinin pozulması və keçən ildən aşağı baza effekti yüksək inflasiyanın əsas determinantları olaraq qeyd edilir. Əsas qiymət artımı ərzaq, geyim, restoran və otellərin qiymətlərində qeydə

alınmışdır. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı dekabrda əvvəlki ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 0.4% artmışdır. 2021-ci ilin dekabrında işsizlik səviyyəsi 4.1% olmuşdur. İl ərzində İngiltərə Bankı əsas faiz dərəcəsini 0.1% səviyyəsindən 0.25% səviyyəsinə artırmışdır.

BVF-nin yanvar hesabatına əsasən 2021-ci ildə İEOÖ qrupu üzrə artım 6.5% səviyyəsində qiymətləndirilir. Hesabatda 2022-ci il üçün İEOÖ qrupu üzrə artım proqnozu isə 0.3 faiz bəndi aşağı təshih edilərək 4.8% müəyyən edilmişdir. Buna əsas səbəb kimi Çində əmlak bazarı böhranı, inflasiya ilə mübarizə çərçivəsində Braziliya və Meksikada monetar siyasətin daxili tələbata mənfi təsiri gözləntisi göstərilir. Bəzi xammal ixrac edən İEOÖ üzrə isə iqtisadi artım proqnozu yuxarıya doğru təshih edilmişdir. İnkişaf Etməkdə Olan Asiya ölkələrində iqtisadi bərpa prosesinin gözləniləndən zəif olması, xüsusilə, ASEAN ölkələrində iqtisadi artım perspektivlərinin zəifləməsi onların 2022-ci il üçün artım proqnozlarının azalma istiqamətində təshih edilməsinə səbəb olmuşdur. 2022-

ci ildə İnkişaf Etməkdə Olan Asiya ölkələrində 5.9% (oktyabr proqnozu 6.3%), İnkişaf Etməkdə Olan Avropa ölkələrində 3.5% (oktyabr proqnozu 3.6%), Latin Amerikası və Karib hövzəsi ölkələrində 2.4% (oktyabr proqnozu 3%), Mərkəzi və Orta Asiya ölkələrində 4.3% (oktyabr proqnozu 4.1%), Sub-Sahara Afrika ölkələrində isə 3.7% (oktyabr proqnozu 3.8%) səviyyəsində iqtisadi artım proqnozlaşdırılır.

BVF-nin yanvar hesabatında **Çin** iqtisadiyyatının 2021-ci üzrə iqtisadi artım qiymətləndirməsi 8.1% təşkil edir. Hesabata əsasən 2022-ci ildə Çində iqtisadi artım 4.8% proqnozlaşdırılır ki, bu da oktyabrda dərc olunan hesabatdakı proqnozdan 0.8 faiz bəndi aşağıdır. Buna səbəb kimi Çində mənzil sektorunda baş verən dalğalanmalar, sərt anti-Covid siyasəti və geosiyasi gərginliklər göstərilir. Çində illik inflyasiya 2021-ci ilin dekabrında 1.5%-ə düşmüşdür ki, bu da noyabrda qeydə alınan son 15 ayın ən yüksək inflyasiya göstəricisi olan 2.3%-dən və bazar gözləntilərindən (1.8%) aşağıdır. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2021-ci il

ərzində 4.3% artmışdır. İşsizlik dekabrda 5.1% olmuşdur ki, bu da son 5 ayın ən yüksək işsizlik göstəricisidir.

BVF-nin yanvar hesabatında 2021-ci il üçün **Rusiyada** iqtisadi artım 4.5% qiymətləndirilir ki, bu da oktyabrda hesabatda qeyd edilən (4.7%) proqnozdan aşağıdır. BVF-nin proqnozlarına əsasən Rusiyada 2022-ci ildə iqtisadi artım 2.8% səviyyəsində olacaqdır. Rusiyada illik inflyasiya 2021-ci ilin dekabrında 8.4% olmuşdur ki, bu da Mərkəzi Bankın 4%-lik hədəfini 2 dəfədən çox üstələməklə 2016-cı ilin yanvarından bəri Rusiyada qeydə alınmış ən yüksək inflyasiya səviyyəsidir. 2021-ci ilin dekabrında işsizlik səviyyəsi bazar gözləntilərinə uyğun olaraq 4.3%-ə enmişdir. Bu göstərici 2019-cu ilin avqustundan bəri qeydə alınmış ən aşağı işsizlik səviyyəsidir. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2021-ci ilin dekabrında əvvəlki ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 6.1% artmışdır. İl ərzində Rusiya rublu ABŞ dollarına qarşı demək olar ki, sabit qalmışdır. Rusiya Mərkəzi Bankı inflyasiya gözləntilərini nəzərə alaraq

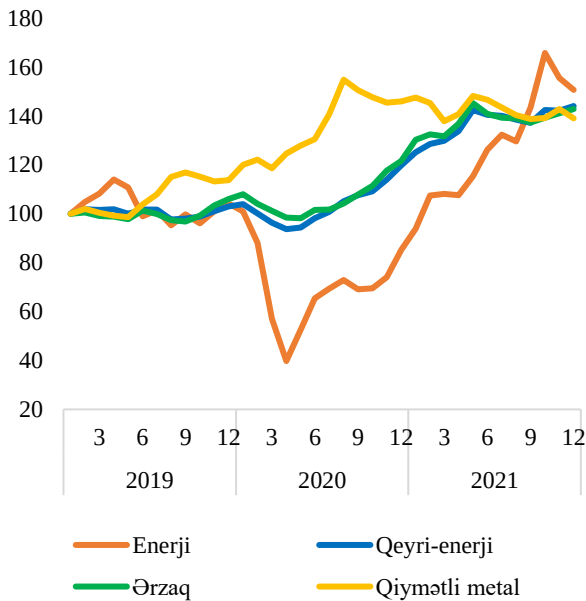
pul siyasətini sərtləşdirmiş, il ərzində əsas faiz dərəcəsini mərhələli şəkildə 4.25%-dən 8.5%-ə qaldırmışdır.

2021-ci il üçün **Türkiyədə** iqtisadi artımın 9.5% olacağı gözlənilir (Dünya Bankı). Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2021-ci ilin dekabrında illik əsasda 14.4% artmışdır ki, bu da bazar gözləntilərindən (11.2%) yuxarıdır. Bundan, uzunmüddətli istehlak malları istehsalı 13.9%, maşın və avadanlıqlar istehsalı 22%, enerji məhsulları istehsalı 6.9% artmışdır. İşsizlik səviyyəsi dekabrda 11.2%-ə düşmüşdür. 2021-ci ilin dekabrında Türkiyədə 12 aylıq inflyasiya 36.1% olmuşdur (bazar gözləntiləri 30.6%) ki, bu da 2002-ci ilin sentyabrından bəri qeydə alınmış ən yüksək inflyasiya göstəricisidir. 2021-ci ildə Türkiyə lirəsi ABŞ dollarına qarşı 73.4% ucuzlaşmışdır. Türkiyə Mərkəzi Bankı I yarımillik ərzində faiz dərəcəsini 17%-dən 19%-ə qaldırmış, II yarımildə isə 14%-dək endirmişdir.

BVF-nin yanvar hesabatına əsasən qlobal ticarətin 2021-ci ildə artımı 9.3% səviyyəsində qiymətləndirilir (əvvəlki proqnoz 9.7%). Qlobal iqtisadi

aktivlikdəki canlanmaya uyğun olaraq 2022-ci ildə qlobal ticarətin 6% (əvvəlki proqnoz 6.7%) böyüməsi gözlənilir.

Əmtəə bazarlarında qiymətlər və dünyada inflyasiya prosesləri. 2021-ci il ərzində COVID-19-un yeni variantlarının yaratmış olduğu qeyri-müəyyənlik şəraitində dünya bazarında əmtəə qiymətləri ümumilikdə yüksəlmişdir. Dünya Bankının (DB) əmtəə bazarları haqqında son hesabatına əsasən 2021-ci il ərzində enerji qiymətləri 76.8%, qeyri-enerji qiymətləri 20.2%, ərzaq qiymətləri 17.4% artmışdır. Qiymətli metallardan qızılın qiyməti 2021-ci il ərzində 4.7% aşağı düşmüşdür.

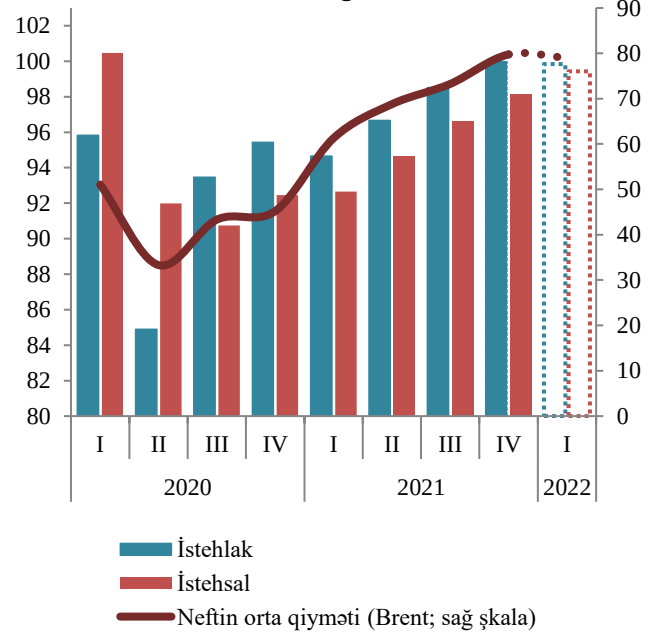
Qrafik 3. Əmtəə qiymətləri indeksi
(2019 yanvar = 100)

Mənbə: Dünya Bankı

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) hesabatlarına əsasən ərzaq qiymətləri yüksək tempə bahalaşaraq noyabrda son 10 ilin ən yüksək səviyyəsinə çatmış, lakin dekabr ayında nisbətən səngimişdir. Dünya ərzaq qiymətləri 2021-ci il üzrə 23.1% artmışdır. Ən çox bahalaşma yağ, şəkər, un və süd məhsulları üzrə müşahidə edilmişdir.

Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2021-ci ildə 70.93 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2020-ci ilin orta qiymətindən (43.1 ABŞ dolları) 64.72% çoxdur. Enerji İnformasiya Administrasiyası tərəfindən (EİA) Brent

markalı neftin bir bareli 2022-ci ilə 75 ABŞ dolları, 2023-cü ilə isə 68 ABŞ dolları səviyyəsində proqnozlaşdırılır.

Qrafik 4. Dünya neft bazarı, milyon
barrel/gün

Mənbə: Enerji İnformasiya Administrasiyası (EİA)

Neft qiymətlərindəki artıma təsir edən əsas faktorlardan biri də inventar səviyyəsidir. Mövcud inventarların 2019-cu ildəkindən daha aşağı səviyyədə olması qiymətlərə artırıcı təsir edir. Lakin digər tərəfdən, COVID-19-un yeni ştammlarına görə məhdudiyyətlərin yenidən tətbiqi yanacağa tələbi azaltmaqla qiymət artımını ləngidə bilər. OPEC++ çərçivəsində hasilatın artırılması və ABŞ-da şist neft hasilatçılarının bazarlarda fəallaşması da qiymət azalmasına səbəb ola bilər.

Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (BEA) son hesabatına əsasən neft istehlakı 2022-ci ildə 3.3 mln barel/gün artaraq pandemiyaadan əvvəlki 99 mln. barrel/gün səviyyəsinə qayıdacaq.

Hesabat ilində təbii qazın qiymətində kəskin artım olmuşdur. Avropada təbii qazın qiyməti 2021-ci il ərzində 6.5 dəfə artaraq dekabr ayı üzrə min kubmetr üçün 1200 ABŞ dollarını ötmüşdür. 2021-ci il təbii qaza artan tələb, Avropa və Asiyada yüksək LNG qiymətləri, dünya ticarətində fasilələr səbəbindən tədarükdə yaranan yubanmalar və soyuq hava şəraiti qiymətlərin yüksəlməsinə şərait yaratmışdır.

Daşınma-logistika xərclərinin artması və çatdırılma müddətinin uzanması dünyada inflyasiya proseslərinin güclənməsinin əsas səbəblərindən biri kimi çıxış edir. Quru yüklərin daşınma xərcləri indeksi olan “Baltic Dry Index” 2008-ci ildən bəri artaraq 2021-ci ilin sentyabrında ən yüksək səviyyəyə çatmışdır. İndeks ilin son rübündə azalsa da, hələ də pandemiyaadan əvvəlki səviyyədən yüksək olaraq qalır. BVF tədarük

zəncirində olan problemlərin aradan qaldırılması və onun inflyasiyaya təsirinin azaldılması üçün tariflərin azaldılması və ticarət maneələrinin aradan qaldırılmasını tövsiyə edir.

BVF-nin son hesabatına əsasən 2022-ci ildə də tədarük zəncirində problemlər və yüksək enerji qiymətləri inflyasiyaya artırıcı təsir edə bilər. Pandemiyanın yaratdığı qeyri-müəyyənlik inflyasiya gözləntilərinin qalıcılığı riskini artırır.

2022-ci ildə tələb-təklif balansının bərpaası və İEO-də aparılan monetar siyasətlərin bu proseslərə adekvat cavab verməsi inflyasiyanı tədricən azalda bilər. Inflyasiyanın 2022-ci ildə inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarda ortalama 3.9%, inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlarda isə ortalama 5.9% olacağı proqnoz edilir.

Risiklər və siyasət tövsiyələri.

BVF-nin 2022-ci ilin yanvar hesabatına əsasən qlobal risklər azalma fazasına daxil olmuşdur. Lakin vaksinasıya proseslərində yubanma COVID-19-un yeni variantlarının yaranması ilə nəticələnə bilər ki, bu da qlobal iqtisadiyyat üçün yeni risklər yarada

bilər. Qabaqcıl iqtisadiyyatlar faiz dərəcələrini qaldırdıqca inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlarda maliyyə sabitliyi və kapital axını, valyuta məzənnələri və fiskal mövqelərdə problemlər yarana bilər.

Ümumilikdə, BVF tərəfindən mövcud makroiqtisadi və epidemioloji vəziyyətin yaratdığı risklər aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

- Pandemiyadan əsas çıxış yolu kimi qəbul edilən sürətli və effektiv vaksinasiya proqramının qlobal olaraq bərabər səviyyədə getməməsi nəticəsində yeni ştammların yaranması ilə virusla mübarizənin çətinləşməsi;
- Artan əmək məsrəflərinin inflyasiyanı gücləndirmək təhlükəsi;
- Qlobal təchizat zəncirindəki pozulmaların qalması və tədarükdə gözləniləndən daha uzun fasilələrlə müşayiət olunması;
- Çində iqtisadi artımın səngiməsinin əmtəə ixracatçıları və inkişaf etməkdə olan bazarlar vasitəsilə qlobal gözləntilərə təsirləri;
- ABŞ-da inflyasiyanın 2 faizlik orta müddətli hədəfə qaytarılması üçün monetar siyasətin sərtləşməsinin təklif fasilələri və əmək haqqı təzyiqləri ilə bağlı lazımi nəticə verməməsi və yarana biləcək pozuntuların bazarlara təsirləri;

Əmtəə qiymətlərinin davamlı yüksəlməsi enerji idxal edən ölkələrdə artımı ləngidə və aşağı gəlirli ölkələrdə ərzaq təhlükəsizliyini zəiflədə bilər. İEOÖ-nin bir çoxunun artan inflyasiyaya cavab olaraq faiz dərəcələrini artıracaqları gözlənilir. Qlobal iqtisadiyyat üçün digər risklərə qlobal iqlim dəyişikliyi və geosiyasi vəziyyətin gərginləşməsinin yaratdığı iqtisadi və siyasi risklər də aid edilir.

BVF son hesabatında mərkəzi banklar üçün effektiv pul siyasəti kommunikasiyasının maliyyə bazarlarında sərt dalğalanmalarla mübarizədə əsas vasitə olduğunu bildirir. Fondun tövsiyələrinə əsasən mərkəzi banklar bazarlara müdaxilənin səviyyəsini dəqiq müəyyən etməlidirlər. Bir sıra sektorlarda maliyyə çatışmazlığı hələ də qaldığından sərt monetar

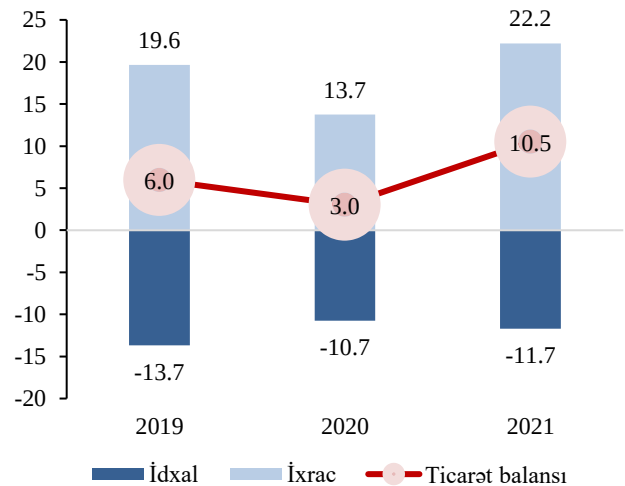
siyasətin fəsadları ağır nəticələr verə bilər. Omikron ştamminin yaratdığı qeyri-müəyyənlik şəraitində mərkəzi banklar həssas sahələri hədəfə alan makroprudensial alətlərdən effektiv istifadə etməlidirlər. Ölkələr inflyasiya təzyiqlərini cilovlamaq siyasətini davam etdirməli, səhiyyə və sosial xərcləri prioritetləşdirməli, eyni zamanda fiskal dəstəyi pandemiya dan daha çox təsirlənən sahələrə yönəltməlidirlər.

1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər

2021-ci ildə Azərbaycanın xarici iqtisadi mövqeyi ölkənin qeyri-neft məhsulları ixracı potensialının realizasiyası və əsas ixrac məhsullarının qiymətinin artması şəraitində formalaşmışdır.

Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2021-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsi 33.9 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 22.2 mlrd. ABŞ dolları (və ya 65.5%-i) ixracın, 11.7 mlrd. ABŞ dolları (və ya 34.5%-i) isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 10.5 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir ki, bu da ötən ilə nəzərən 3.5 dəfə çoxdur. Proqnozlar göstərir ki, mövcud meyillərin davam etməsi halında 2022-ci ildə də ticarət balansı profitli olacaqdır.

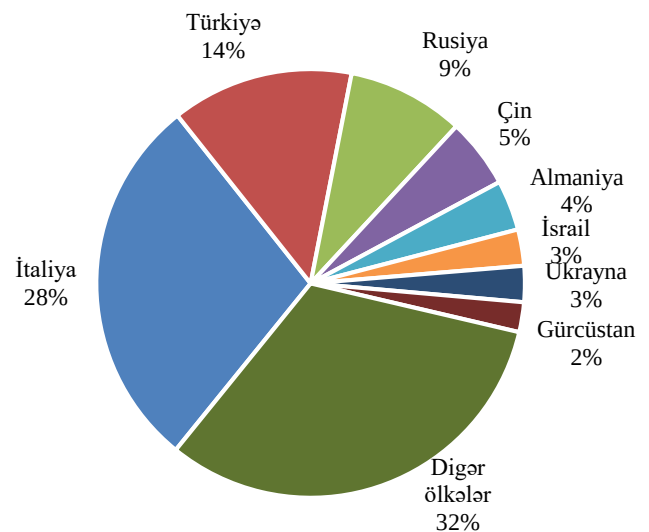
Qrafik 5. Ticarət balansı, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

İl ərzində 188 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

Qrafik 6. Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr, 2021-ci il, %-lə

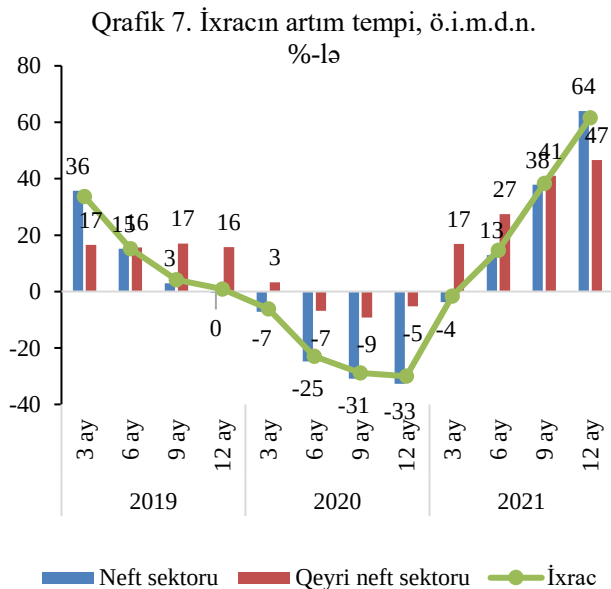

Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin yarıdan çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Çin, Almaniya, İsrail və Ukrayna kimi ölkələrin payına düşmüşdür. Əvvəlki illərdə olduğu kimi ticarət dövriyyəsində ən yüksək pay İtaliyaya məxsus olmuşdur.

2021-ci ildə ixrac 61.6%, qeyri-neft ixracı isə 46.6% artmışdır. İxracın dəyəri xam neft üzrə 41.2%, neft məhsulları üzrə 2.2 dəfə, təbii qaz üzrə isə 2.5 dəfə artmışdır.

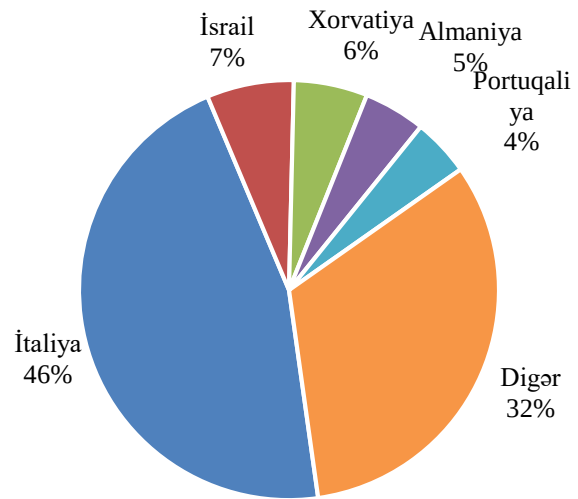
2021-ci il ərzində neft ixracı I rübdə 4% azaldığı halda, II rübdən başlayaraq artım nümayiş etdirmişdir. Qeyri-neft ixracı isə ilin əvvəlindən bəri yüksək artım tempini saxlamışdır.

Mənbə: DGK

Hesabat ilində xam neft və neft məhsullarının 46%-i İtaliyaya, 7%-i İsraillə, 6%-i Xorvatiyaya, 5%-i Almaniyaya, 4%-i isə Portuqaliyaya ixrac olunmuşdur.

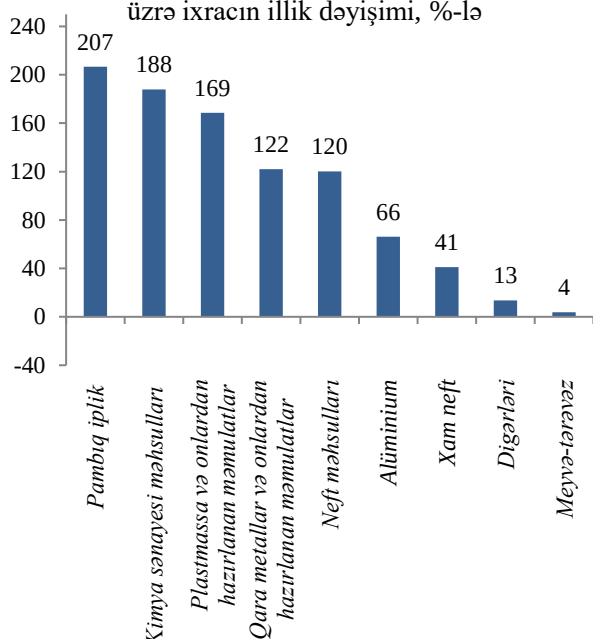
Qrafik 8. Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr, %-lə

Mənbə: DGK

2021-ci ildə qeyri-neft sektoru üzrə 2.7 mlrd. ABŞ dolları həcmində ixrac reallaşaraq pandemiyadan əvvəlki səviyyəsini ötüb keçmiş və özünün tarixi maksimumuna çatmışdır. Qeyri-neft sektoru üzrə ixracı artan əsas məhsullar pambıq iplik, kimya sənayesi məhsulları, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar, alüminium və meyvə-tərəvəz olmuşdur. Belə ki, ixracın dəyəri pambıq iplik üzrə 3.1 dəfə, kimya sənayesi məhsulları üzrə 2.9 dəfə, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 2.7 dəfə, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 2.2 dəfə, alüminium üzrə 66.2%, meyvə-tərəvəz üzrə isə 13.5% artmışdır.

Qrafik 9. 2021-ci ildə bəzi məhsullar üzrə ixracın illik dəyişimi, %-lə

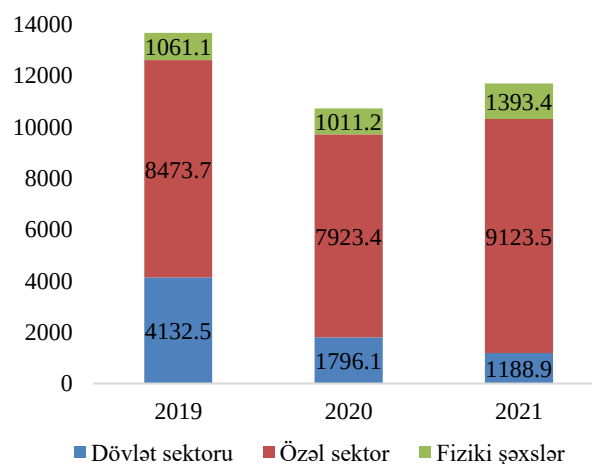

Mənbə: DGK

Ümumilikdə, 2021-ci ildə qeyri-neft sektoru üzrə məhsullar əsasən Rusiya (0.9 mlrd ABŞ dolları və ya 32.4%), Türkiyə (0.7 mlrd ABŞ dolları və ya 25%), İsveçrə (0.2 mlrd ABŞ dolları və ya 8.3%), Gürcüstan (0.2 mlrd ABŞ dolları və ya 5.8%), ABŞ (0.1 mlrd ABŞ dolları və ya 2.8%) kimi ölkələrə ixrac olunmuşdur.

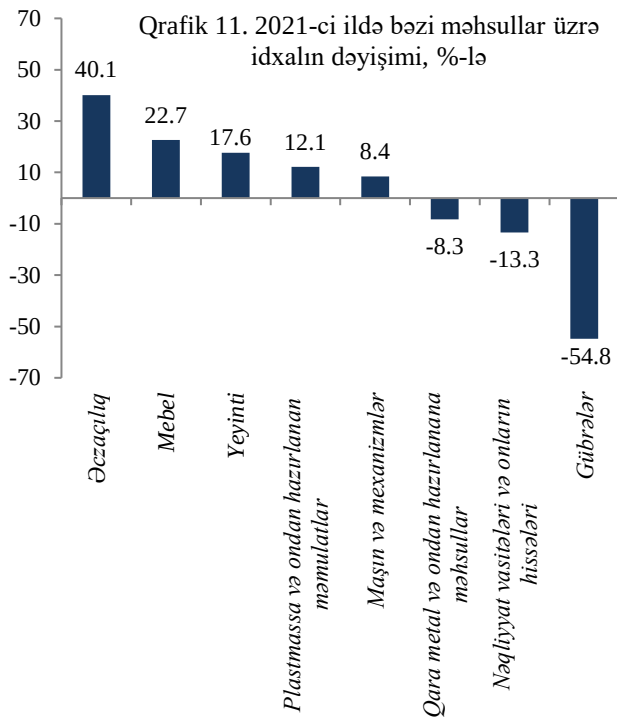
2021-ci ildə əmtəə idxalı 9.1% artmışdır. O cümlədən əmtəə idxalı dövlət sektoru üzrə 33.8% azalaraq 1.2 mlrd. ABŞ dolları, özəl sektor üzrə 15.1% artaraq 9.1 mlrd. ABŞ dolları, fiziki şəxslər üzrə isə 37.8% artaraq 1.4 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 10. Sektorlar üzrə idxalın dinamikası, mln.\$

Mənbə: DGK

Hesabat ilində idxal əczaçılıq məhsulları üzrə 40.1%, mebel üzrə 22.7%, yeyinti məhsulları üzrə 17.6%, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 12.1%, maşın və mexanizmlər üzrə 8.4% artmış, gübrələr üzrə 54.8%, nəqliyyat vasitələri və onların hissələri üzrə 13.3%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 8.3% azalmışdır.

Mənbə: DGK

İdxal olunmuş məhsulların 17.7%-i Rusiya, 15.8%-i Türkiyə, 14%-i Çin, 5.4%-i Almaniya, 4%-i Ukrayna, 3.8%-i ABŞ və 3.6%-i İtaliya kimi ölkələrinin payına düşmüşdür.

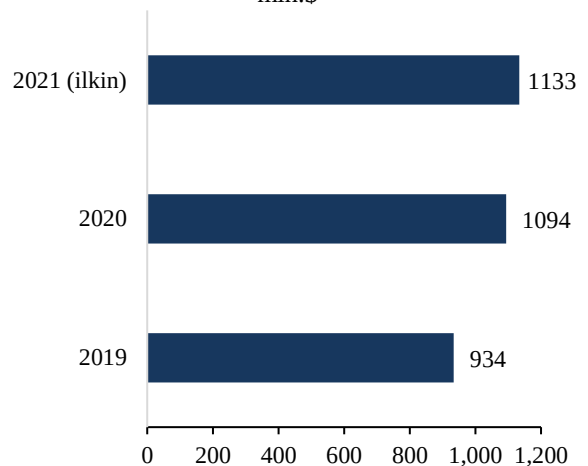
2021-ci ildə xidmət sektoru üzrə də müsbət meyillər müşahidə edilmişdir. Belə ki, xarici ölkə vətəndaşlarının bank kartları vasitəsi ilə apardıqları əməliyyatların həcmi ötən ilə nəzərən 3 dəfə artaraq 1.3 mlrd. manat təşkil etmişdir (mənbə: <https://ereforms.gov.az>).

Eyni zamanda yeni nəsil xidmət ixracı hesab edilən peyk telekommunikasiya xidmətləri və optik peyk xidmətləri sahəsi də xidmət

ixracının şaxələnməsində mühüm rol oynamaqdadır. Belə ki, 2021-ci ildə “Azərkosmos” ASC tərəfindən dünyanın 41 ölkəsinə 45.3 mln. dollar dəyərində xidmət ixrac edilmişdir (mənbə: <https://ereforms.gov.az>).

İlkin rəqəmlərə əsasən 2021-ci ildə ölkəyə daxil olan pul baratları 2020-ci illə müqayisədə 3.6% artaraq 1.1 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 12. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln.\$

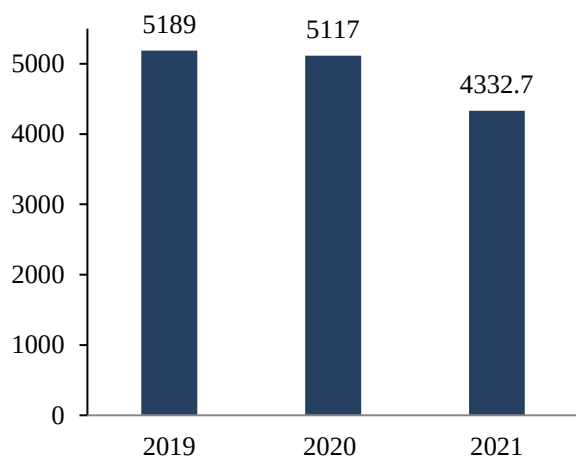
Mənbə: AMB

Hesabat ilində ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitalla investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2021-ci ildə 4.3 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitalla

yönəldilmiş ümumi investisiyaların 26.9%-ni təşkil edir.

olan M2 pul aqrekatı götürülməklə). Ölkənin strateji valyuta ehtiyatları təqribən illik ÜDM-ə bərabər olmuşdur.

Qrafik 13. Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşları, mln. manat

Mənbə: DSK

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin çox hissəsi Birləşmiş Krallıq, Türkiyə, İsveçrə, ABŞ, Yaponiya, Malaziya, Fransa, Norveç və İran sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

2021-ci ildə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları beynəlxalq qəbul edilmiş kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. Belə ki, ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 41 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2021-ci ilin 9 ayı üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla pul kütləsini (M2) 4 dəfə üstələmişdir (01.01.2022 tarixinə

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI PROSESLƏR

2.1. Məcmu daxili tələb

2021-ci ildə məcmu tələbin genişlənməsi əsasən əhali gəlirlərinin artımı ilə dəstəklənən istehlak tələbinin bərpası hesabına baş vermişdir.

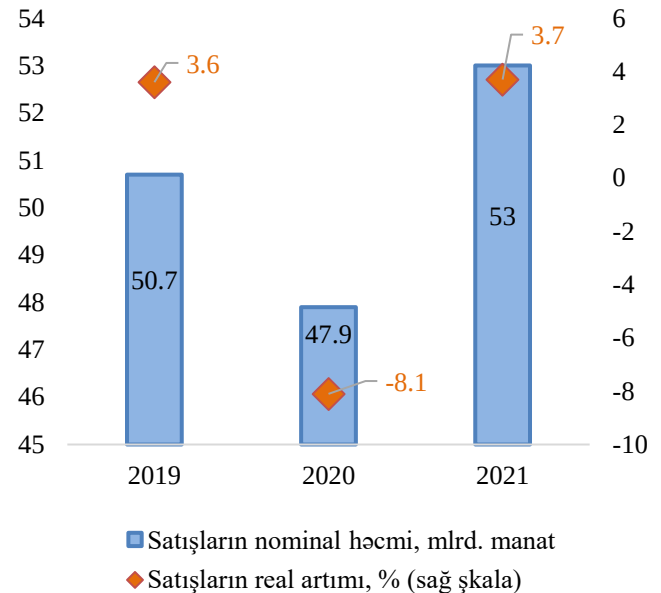
İstehlak xərcləri. 2021-ci ildə istehlak xərclərində artım qeydə alınmışdır. DSK-nın məlumatlarına əsasən istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin dəyəri həm nominal, həm də real olaraq pandemiya öncəsi səviyyəni üstələmişdir.

İl ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi ötən illə müqayisədə real ifadədə 3.7% artaraq 53 mlrd. manat olmuşdur. Təsərrüfat subyektləri tərəfindən satılmış məhsulların və göstərilmiş xidmətlərin 96.4%-i özəl sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yaradılmış, onun da 49.8%-i fərdi sahibkarların payına düşmüşdür.

Hesabat ilində bir istehlakçı orta hesabla ayda 440.5 manat və ya ötən ilə

nəzərən nominal ifadədə 40.1 manat çox vəsait xərcləmişdir.

Qrafik 14. İstehlak bazarında satışların həcmi dəyişimi

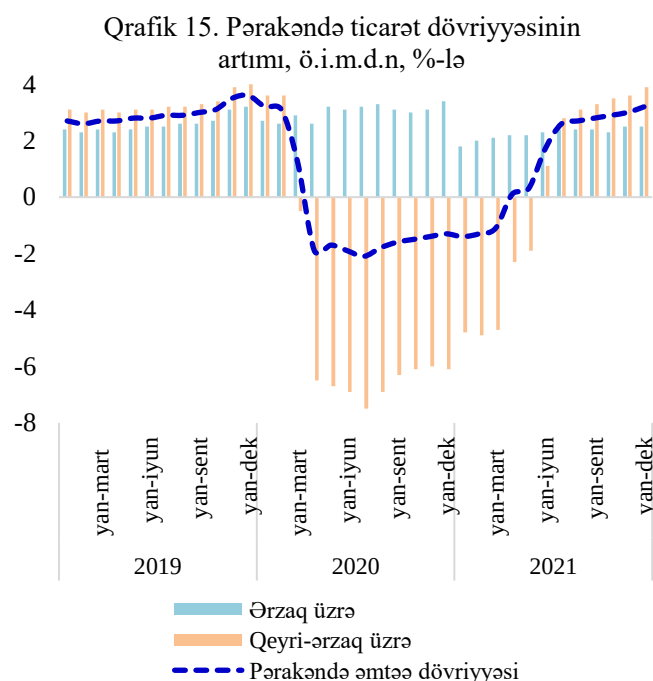

Mənbə: DSK

2021-ci ildə vaksinasıya prosesinin sürətlənməsi və sosial təcrid tədbirlərinin mərhələli olaraq yumşaldılması istehlak tələbinin bərpası ilə müşayiət olunmuşdur.

2021-ci ildə pərakəndə ticarət dövriyyəsinin həcmi ötən illə müqayisədə real ifadədə 3.2% artmış və 44.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ticarət dövriyyəsinin komponentləri arasında qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə daha sürətlə artaraq pandemiya öncəsi səviyyəyə çatmışdır. Ərzaq məhsulları, içkilər və bütün məmulatları

üzrə pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 2.5%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə isə 3.9% artmışdır.

Mənbə: DSK

İl ərzində istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitin əsas hissəsi, yəni 54.3%-i hər zaman olduğu kimi qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur. Bu istiqamət üzrə xərclər ötən illə müqayisədə 2.5% artmışdır. Toxuculuq, geyim və ayaqqabı sahəsinə sərf olunan xərclər 2%, əczaçılıq məhsulları və tibbi ləvazimatlara sərf olunan xərclər 24.8%, yanacağa sərf olunan xərclər 3.9%, digər qeyri-ərzaq

malları sahəsinə sərf olunan xərclər isə 3% artmışdır.

Cədvəl 1. Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2020	2021
Qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları	54	54.3
Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar	16	15.4
Elektrik malları və mebel	5.4	5.2
Kompüterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar	0.9	1
Əczaçılıq və tibbi mallar	1.8	2.2
Avtomobil yanacağı	5.1	5.6
Digər qeyri-ərzaq malları	16.8	16.3

Mənbə: DSK

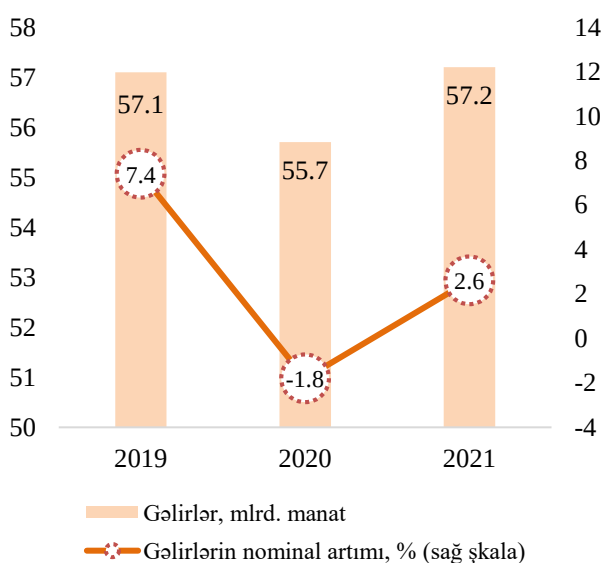
Hesabat ilində hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 367.8 manat və ya 2020-ci il ilə müqayisədə nominal ifadədə 32.2 manat çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 200 manatı qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının, 167.8 manatı isə qeyri-ərzaq mallarının alınması üçün sərf etmişdir.

İctimai iaşə dövriyyəsi ötən illə müqayisədə 23.2% artmışdır. Həmçinin il ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli

xidmətlərin dəyəri real ifadədə 4.8% artaraq 7.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2021-ci ildə orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilə nəzərən nominal ifadədə 72.7 manat artmış və 774.4 manat təşkil etmişdir.

2021-ci ildə əhalinin nominal gəlirlərinin və nominal əməkhaqqının müsbət artım dinamikasına qayıtması istehlak davranışlarına təsir edən başlıca amillərdən biri olmuşdur. DSK-nın məlumatlarına əsasən 2021-ci ildə əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 2.6% artmış və 57.2 mlrd. manat olmuşdur. Adambaşına düşən pul gəlirləri 5708 manat olmuşdur. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 1.5% artaraq 51.3 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 16. Gəlirlərin artım dinamikası

Mənbə: DSK

İstehlak tələbinə kredit aktivliyinin bərpaası da təsir göstərmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi 2021-ci ildə 28.3% artmış və 8.6 mlrd. manata yüksəlmişdir.

Hesabat ilində tikinti sektorundan başqa digər bütün sektorlarda müsbət artım dinamikasının bərpa olmasına və istehlak tələbinin yenidən canlanmasına baxmayaraq COVID-19 virusunun yeni ştammlarının yayılması və inflyasiyanın yüksəlməsi kimi amillərin yaratdığı qeyri-müəyyənliklər istehlakçıların gələcəklə bağlı gözləntilərini əks etdirən “Ev təsərrüfatlarının maliyyə davranışları və niyyətləri” sorğusunun nəticələri əsasında hesablanan İstehlakçı İnəm İndeksinə (İİİ) təsir göstərmişdir. Qeyd edək ki, bu göstərici müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik ev təsərrüfatları arasında “Ailənin maliyyə vəziyyəti gözləntisi”, “Ölkənin iqtisadi vəziyyətinə dair gözlənti”, “Pul yığılması ehtimalı” və “İşsizlik gözləntiləri”nə dair sorğulara əsaslanır.

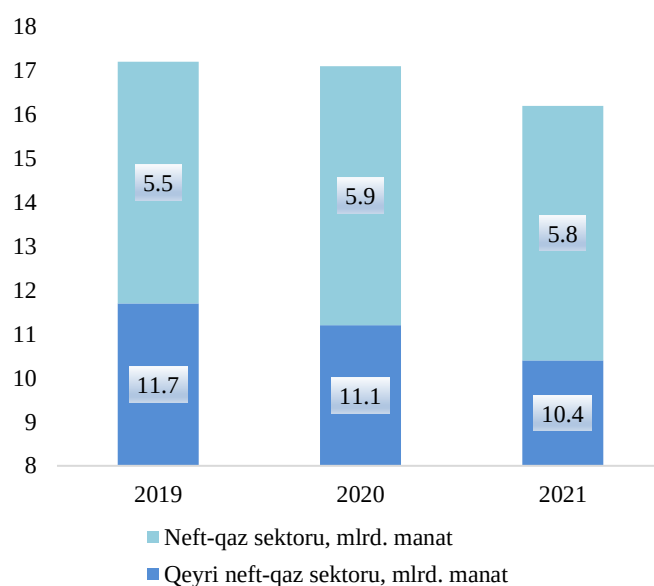
Hökumətin xərcləri . 2021-ci ildə dövlət xərcləri daxili tələbin

dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Hesabat ilində dövlət büdcəsinin xərcləri 27.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.¹

Sosial yönümlü xərclər (iqtisadi təsnifata uyğun olaraq əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) dövlət büdcəsinin faktiki xərclərinin 37.6%-ni təşkil etməklə 10.3 mlrd. manat məbləğində icra olunmuşdur. 2020-ci illə müqayisədə həmin xərclər 642.9 mln. manat və ya 6.7% çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. DSK-nın məlumatlarına əsasən 2021-ci ildə ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitala 16.1 mlrd. manat vəsait qoyulmuşdur. Qeyri neft-qaz sektoruna 10.4 mlrd. manat həcmində vəsait yönəldilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 46.6%-i dövlət, 53.4%-i isə özəl sektorun payına düşmüşdür.

Qrafik 17. İnvestisiyaların dinamikası

Mənbə: DSK

Əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların 73.1%-i daxili mənbələr, 26.9%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

	2020	2021
<i>Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri</i>	50.4	54.7
<i>Bank kreditləri</i>	6.2	6.1
<i>Büdcə vəsaitləri</i>	27.6	25.7
<i>Büdcədən kənar fondların vəsaitləri</i>	1.5	-
<i>Əhəlinin şəxsi vəsaiti</i>	5.7	6
<i>Sair vəsaitlər</i>	8.6	7.5

Mənbə: DSK

Hesabat ilində əsas kapitala yönəldilmiş sərmayənin ümumi

¹ <http://www.maliyye.gov.az>

həcmində müəssisə və təşkilatların vəsaitləri (54.7%) üstünlük təşkil etmişdir. Ötən illə müqayisədə əhalinin şəxsi vəsaitlərinin payında cüzi artım qeydə alınmışdır.

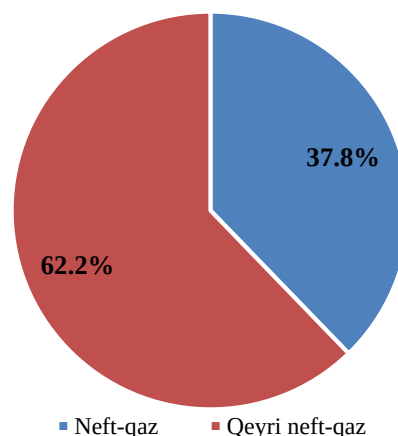
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

Daxili və xarici tələbin genişlənməsinə adekvat olaraq 2021-ci ildə iqtisadi aktivliyin yüksəlməsi müşahidə edilmiş, iqtisadi artım pandemiyaadan əvvəlki səviyyəni ötüb keçmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2021-ci ildə ÜDM real ifadədə 5.6% artmış və nominal olaraq 92.9 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 9269.3 manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 1.8% artmış və nominal olaraq 35 mlrd. manat təşkil etmişdir. İl ərzində 34.5 milyon ton əmtəlik xam neft, 32.6 milyard kub metr əmtəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. Ötən ilə nəzərən əmtəlik neft hasilatı 0.1%, əmtəlik qaz hasilatı isə 23% artmışdır. Neft məhsulları istehsalının dəyəri real olaraq ötən illə müqayisədə 2.6% artmışdır.

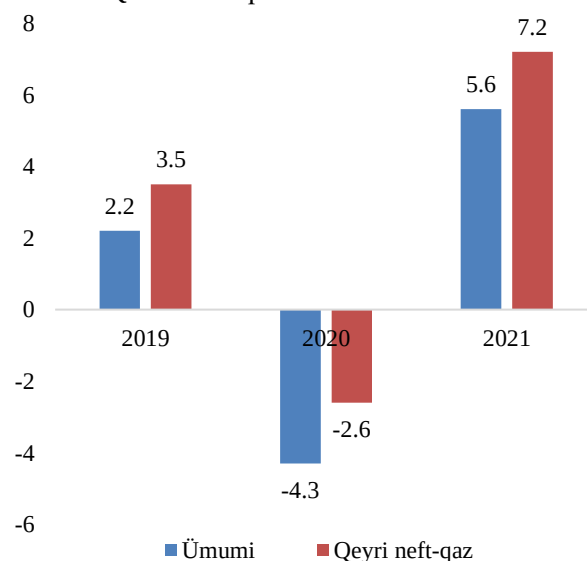
Qrafik 18. Əlavə dəyərin sektorlar üzrə bölgüsü, %-lə

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektorunda 2021-ci il ərzində yaradılan əlavə dəyər ötən ilə nəzərən real ifadədə 7.2% artmış və nominal olaraq 57.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Neft qaz sektorunun ÜDM-də payı isə 62.2% təşkil etmişdir.

Qrafik 19. İqtisadi artım dinamikası

Mənbə: DSK

Sənayenin qeyri neft-qaz sektorunda məhsul istehsalı 18.9% artmışdır. Məhsul buraxılışı qeyri-neft sənayesinin ayaqqabı istehsalı sektorunda 29.8%, kompüter, elektron və optik məhsullar üzrə 8.3%, bütün məmulatları üzrə 54%, içki istehsalı üzrə 2.3%, mebel istehsalı üzrə 24.8%, kağız və karton üzrə 26.5%, tikinti materialları üzrə 80.6%, neft məhsullarının istehsalı üzrə 13.4%, qida məhsulları üzrə 10.2%, metallurgiya məhsulları üzrə 16.9%, avtomobil, qoşqu və yarımqoşquların istehsalı üzrə 21.3% və kimya sənayesi məhsulları üzrə 25.5% artım nümayiş etdirmişdir. Bununla yanaşı, geyim istehsalı 21.7%, maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri 9.1%, elektrik avadanlıqları 11.2%, poliqrafiya məhsullarının istehsalı 45.2% azalmışdır. Pandemiya ilə əlaqədar əczaçılıq mallarına artan tələb və yerli istehsal müəssisələrinin yaradılması şəraitində əczaçılıq məhsullarının istehsalı 88% artmışdır. İşgaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa-quruculuq işləri tikinti materialları istehsalının artımına müsbət təsir göstərmişdir.

2021-ci ildə əvvəlki ilə nisbətən iqtisadi artım kənd təsərrüfatında 3.4%, o cümlədən heyvandarlıq məhsulları üzrə 2.8%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 4% olmuşdur.

Cədvəl 3. ÜDM-in strukturu, xüsusi çəki %-lə

Sektorlar	2020	2021
Sənaye	33.7	42.5
Tikinti	7.7	5.9
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	6.9	5.9
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	11.5	10.1
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	7.1	6.9
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	1.2	1.3
İnformasiya və rabitə	2	1.8
Digər sahələr	20.2	17.2
Məhsula və idxala xalis vergilər	9.7	8.4

Mənbə: DSK

Ümumilikdə, tikinti istisna olmaqla ÜDM-in strukturunda bütün sektorlar üzrə iqtisadi artım qeydə alınmışdır.

Cədvəl 4. ÜDM-in sektorları üzrə inkişaf tempi, %-lə

Sektorlar	2020	2021
Sənaye	-5	4.1
Tikinti	-8.7	-2
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	1.9	3.3
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	-1.3	5.3
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	4.6	16.0
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	-58.9	34.2
İnformasiya və rabitə	0.6	6.1
Digər sahələr	-0.9	5.1
Məhsula və idxala xalis vergilər	-2.9	8.6

Mənbə: DSK

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri hesabat ilində iqtisadi aktivliyin yüksəldiyini təsdiqləyir. İl ərzində Biznes İnam İndeksi (Bİİ) sahələr və aylar üzrə fərqli dinamika nümayiş etdirmişdir.

Sənayedə Bİİ ilin sonuna doğru azalsa da, il ərzində müsbət zonada qərarlaşmışdır. Xüsusən sənayenin kimya, metallurgiya, tikinti, plastik materiallar, ərzaq məhsullarının və içkilərin, qeyri-metal mineral məhsullarının istehsalı sektorları bu

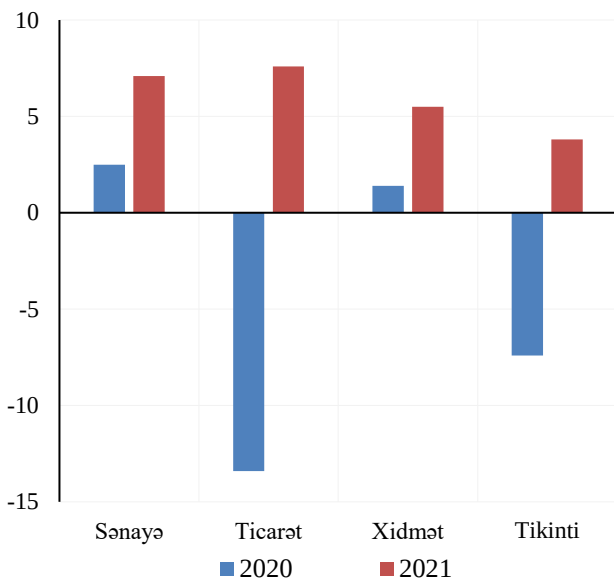
nəticəni şərtləndirmişdir. Sənayenin maşınqayırma, ərzaq məhsulları və içkilər sahələri istisna olmaqla bütün sahələrində Bİİ keçən ilə nisbətən yaxşılaşmışdır.

Ticarət üzrə Bİİ ilin sonuna doğru zəifləsə də, ümumilikdə ötən ilə nisbətən yaxşılaşmışdır. Ticarətin elektrik məişət avadanlıqları və təsərrüfat malları sahəsində Bİİ daha yüksək temple artmışdır.

Xidmət sahəsi üzrə Bİİ 2021-ci ildə ötən ilə nisbətən əsasən müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir. Xidmətin poçt və tibb sahələri istisna olmaqla digər sahələrdə Bİİ keçən ilə nisbətən daha yüksək olmuşdur. 2020-ci ildə mənfi zonada formalaşan xidmətin nəqliyyat, turizm və otelçilik sahələri üzrə Bİİ 2021-ci il ərzində tədricən müsbət zonaya keçmişdir.

Tikinti sektoru üzrə Bİİ ilin sonuna doğru zəifləsə də, il ərzində müsbət dinamika nümayiş etdirərək ötən ilə nisbətən yüksək olmuşdur.

Qrafik 20. Biznes İnam İndeksi, orta illik

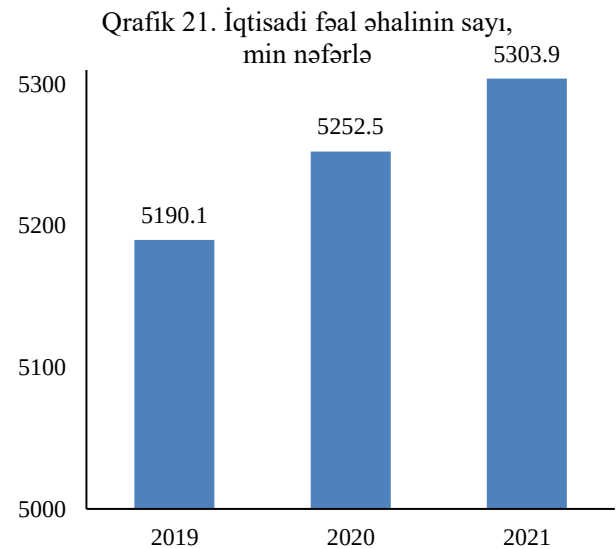

Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları²

Məşğulluq. 2022-ci ilin 1 yanvar tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5303.9 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 51.4 min nəfər çoxdur. Məşğul əhalinin sayı isə 4988.2 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da 2020-ci il ilə müqayisədə 111.6 min nəfər çoxdur.

Muzdlı çalışan işçilərin sayı 2022-ci ilin yanvarın 1-nə 1704.9 min nəfər olmuşdur ki, bu da ötən illə müqayisədə 0.1% artım deməkdir. O cümlədən

iqtisadiyyatın dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 905.7 min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 799.2 min nəfər təşkil etmişdir.

Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda muzdlı çalışan işçilərin 24%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən 7.6%-i emal sənayesi, 7.4%-i tikinti, 3.6%-i kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahələrində, 1.9%-i mədənçıxarma, 1.9%-i su təchizatı və tullantıların təmizlənməsi və emalı sənayesində fəaliyyət göstərmişdir.

² Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (Biznes şəraiti + Faktiki tələb + Tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

Tikinti Bİİ = (İcraya qəbul edilmiş sifarişlər + İşçilərin sayının dəyişməsi gözləntiləri)/2

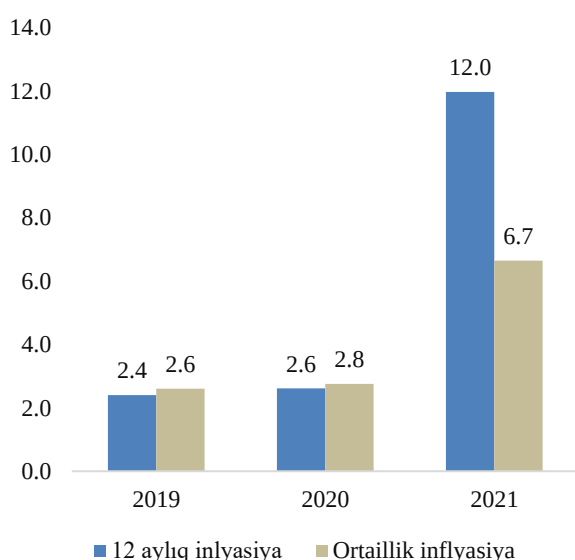
2.3. İnflyasiya

2021-ci ildə ölkədə inflyasiya səviyyəsi, xüsusilə də ərzaq məhsullarının qiymətlərinin dinamikası əsasən dünyada və əsas ticarət tərəfdaşlarında inflyasiyanın sürətlənməsi, eləcə də yüksək ötürücülüyə malik daxili xərc amillərinin təsiri altında formalaşmışdır.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

DSK-nın məlumatına əsasən 2021-ci ildə 12 aylıq inflyasiya 12% (2021-ci ilin dekabr ayı 2020-ci ilin dekabr ayına nəzərən) təşkil etmişdir. Orta illik inflyasiya isə 6.7% olmuşdur.

Qrafik 22. 12 aylıq və orta illik inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Əvvəlki illərdə olduğu kimi hesabat ilində də ümumi inflyasiya səviyyəsinin formalaşmasına ərzaq məhsullarının bahalaşması daha çox təsir göstərmişdir. Dekabrda illik ərzaq inflyasiyası 15.8%, orta illik ərzaq inflyasiyası isə 8.1% təşkil etmişdir.

Ərzaq inflyasiyasına dünya ərzaq qiymətlərinin yüksəlməkdə davam etməsi idxal vasitəsilə ilə ciddi təsir göstərmişdir. Xüsusən də kərə və bitki yağlarının, şəkər və süd məhsullarının, eləcə də un məmulatlarının bahalaşması dünya ərzaq qiymətlərindən əhəmiyyətli təsirlənmişdir.

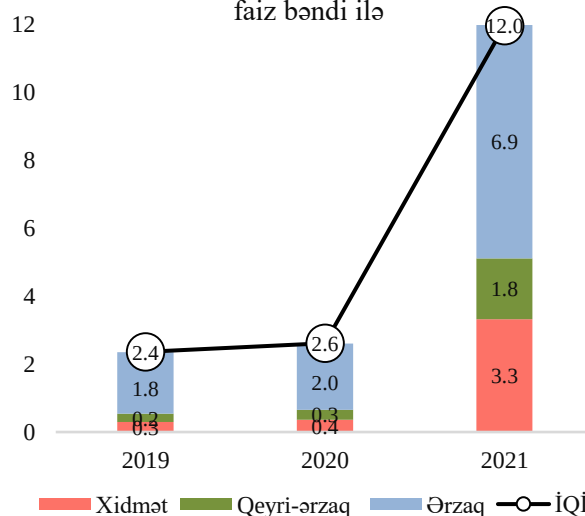
Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər son 1 ildə 7.7% yüksəlmişdir. Orta illik qeyri-ərzaq inflyasiyası 5.1% olmuşdur. Qeyri-ərzaq məhsulları arasında ən çox illik bahalaşma yanacaq məhsulları (20%) və inşaat materialları (13.5%) üzrə qeydə alınmışdır.

Xidmətlər son 1 ildə 10% bahalaşmışdır. Orta illik xidmət inflyasiyası 5.8% təşkil etmişdir. Xidmətlər üzrə inflyasiyaya dövlət tənzimlənməsi tətbiq edilən qiymət və tariflərin liberallaşdırılması əhəmiyyətli

təsir göstərmişdir. Belə ki, il ərzində kommunal xidmətlərdən soyuq su təchizatı və kanalizasiya xidməti 2 dəfə, təbii qaz təchizatı xidməti 27% və elektrik enerjisi təchizatı xidməti 12.5% bahalaşmışdır. Bununla yanaşı, qiymətlər hava nəqliyyatı ilə sərnəşin daşınması xidmətləri üzrə 30.1%, ictimai iaşə xidmətləri üzrə 12.3%, icarə haqları üzrə 9.7% və tibbi xidmətlər üzrə 7.7% yüksəlmişdir.

İllik inflyasiyaya 6.9 faiz bəndi ərzaq, 1.8 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 3.3 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir. Göründüyü kimi qeyr-ərzaq məhsullarının və xidmətlərin bahalaşmasının ümumi inflyasiyanın formalaşmasında rolu əvvəlki illərlə müqayisədə bir qədər artmışdır.

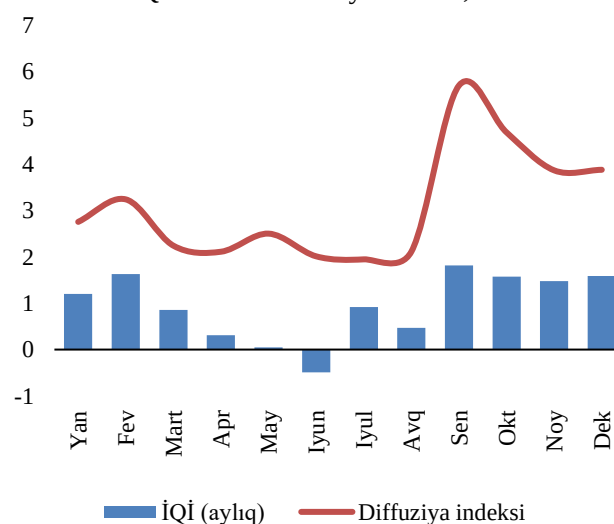
Qrafik 23. İQİ komponentlərinin töhfəsi, faiz bəndi ilə

Mənbə: DSK, AMB

İstehlak səbəbində qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqlin dəyişim dinamikasını göstərən diffuziya indeksi ³ də hesabat ilində yüksəlmişdir.

Qrafik 24 . Diffuziya indeksi, %

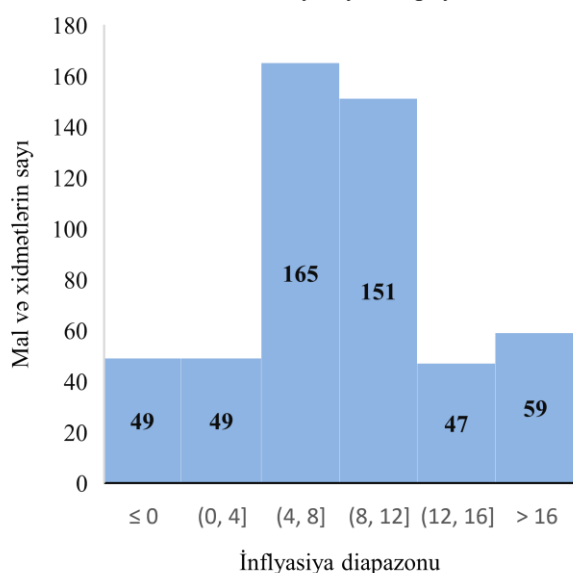

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

³ İndeks (artan-azalan)/(azalan+dəyişməyən) şəklində hesablanır.

İstehlak səbətinə daxil olan 519 adda mal və xidmətdən 316-nın və ya 61%-nin qiyməti illik olaraq 4-12% diapazonunda yüksəlmişdir. Bahalaşan məhsulların 45%-də qiymət artımı 8%-dən aşağı olmuşdur. Səbətdəki 2.5% məhsul və xidmətin qiymətləri azalmışdır.

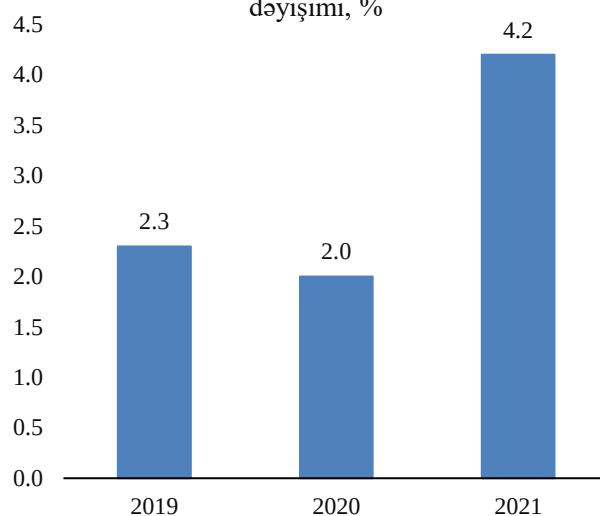
Qrafik 25. İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2021-ci ildə 4.2% təşkil etmişdir.

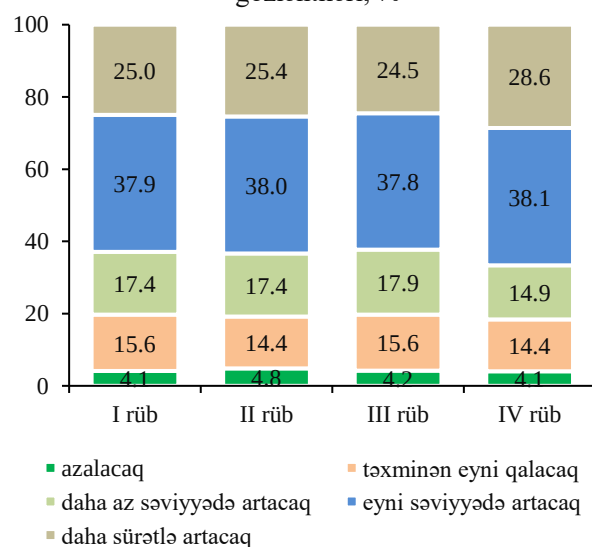
Qrafik 26. Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi, %

Mənbə: DSK

Faktiki inflyasiyanın dinamikası inflyasiya gözləntilərinə də təsir edir. Dekabrda aparılan sorğulara görə ev təsərrüfatlarının 82%-i inflyasiya gözləyir. O cümlədən 28.6%-i inflyasiya tempinin daha da yüksələcəyini düşünür.

Qrafik 27. Gələcək 12 ayda qiymətlərin dəyişiminə dair ev təsərrüfatlarının gözləntiləri, %

Mənbə: AMB

İnflyasiya amilləri üzrə təhlil göstərir ki, qiymət artımının birbaşa və dolaylı olaraq yarısından çoxu xarici mənşəli amillərlə bağlıdır. 2021-ci ildə idxal qiymətləri 21%-dən çox artmışdır. İdxal qiymətlərinin yüksəlməsi öz növbəsində dünya əmtəə qiymətlərinin bahalaşması, daşınma-logistika xərclərinin yüksəlməsi, tərəfdaşlarda inflyasiya templərinin son onilliklərin tarixi maksimumuna çatması ilə izah edilir. Dünya Bankının məlumatlarına görə 2021-ci ildə enerji qiymətləri illik əsasda 77%, qeyri-enerji qiymətləri 20% yüksəlmişdir.

2021-ci ildə dünyada COVID-19 əleyhinə kütləvi peyvəndləmənin aparılması, ayrı-ayrı ölkələrdə karantin məhdudiyyətlərinin mərhələli yumşaldılması və iri miqyaslı fiskal-monetar stimulyasiya proqramlarının reallaşması şəraitində tələb-təklif uyğunsuzluğunun yaranması dünyanın əksər ölkələrində presedenti olmayan inflyasiya təzyiqlərinin artmasına səbəb olmuşdur. Ötən il ölkənin əsas ticarət tərəfdaşlarında inflyasiya qəbul edilmiş hədəfləri əhəmiyyətli üstələmişdir. 2021-ci ildə illik inflyasiya hədəflə müqayisədə

ABŞ-da 2.4 dəfə, Avrozonada 2.6 dəfə, Rusiyada 2.1 dəfə, Qazaxıstanda 1.7 dəfə, Belarusda 2 dəfə, Ukraynada 2 dəfə, Gürcüstanda 4.6 dəfə, Türkiyədə isə 7.2 dəfə yüksək olmuşdur.

Quru yüklərin daşınma xərcləri indeksi olan “Baltic Dry Index” 2008-ci ildən bəri artaraq 2021-ci ilin sentyabrında ən yüksək səviyyəyə çatmışdır. İlin son rübündə indeks bir qədər azalsa da, pandemiya əvvəlki səviyyədən yüksək olaraq qalır.

Pandemiyanın davam etməsi və dövlət tənzimlənməsi tətbiq edilən qiymətlərin liberallaşdırılmasının təsirlərinin davam etməsi şəraitində ölkə daxilində istehsalçı qiymətlərinin yüksəlməsi də inflyasiyanın xərc amillərini fəallaşdırır. Qiymətləndirmələrə görə dövlət tərəfindən tənzimlənən qiymətlərin illik inflyasiyaya təsiri 20%-i üstələyir.

Mövcud makroiqtisadi sabitlik platforması inflyasiyanın artımını məhdudlaşdıran amil kimi çıxış etmişdir. Əlverişli tədiyə balanssı, milli valyutanın məzənnəsinin dayanıqlığı və onun antiinflyasiyon rolu, həyata keçirilən konservativ monetar siyasət bu

platformanın başlıca elementləri olmuşdur.

Baza proqnoza görə 2022-ci ildə illik inflyasiyanın 6.6-7.1% intervalında olacağı gözlənilir. 2022-ci ildə inflyasiyanın əvvəlki illə müqayisədə azalacağının proqnozlaşdırılması əsasən dünya əmtəə qiymətlərində artımın və tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın səngiyəcəyi, eləcə də monetar şəraitin sərtləşməsinin gözlənilən effektləri ilə izah edilir. Digər şərtlərin sabit qalması və mövcud meyillərin davam etməsi halında 2023-cü ilin I rübündən sonra inflyasiyanın hədəf diapazonuna daxil olması mümkündür. İnflyasiya amillərindən asılı olaraq inflyasiya proqnozu müntəzəm yenilənəcəkdir.

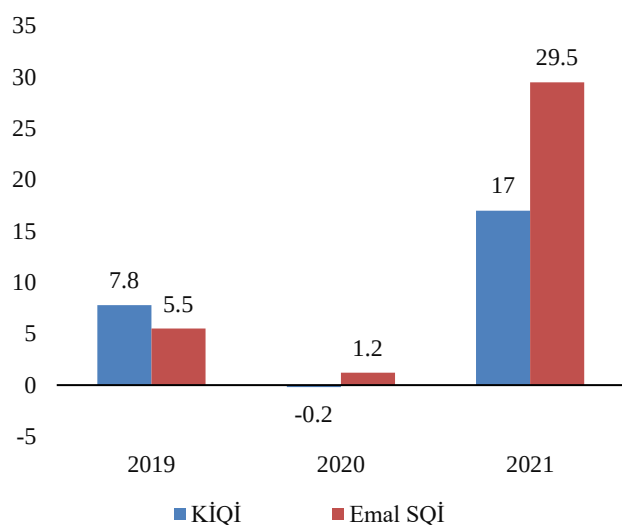
İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatına əsasən dekabrda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində son 12 ayda 17%-lik artım müşahidə olunmuşdur. O cümlədən qiymətlər heyvandarlıq məhsulları üzrə illik 10.4%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 24.4% artmışdır. Bununla yanaşı, meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri 1.9%, balıq və sair balıqçılıq məhsulları üzrə isə 3.3% artmışdır.

Dekabrda sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 2 dəfə artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesi (2.4 dəfə artım) ilə bağlı olmuşdur. İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 2.3 dəfə, qeyri neft-qaz məhsulları üzrə isə 18.1% artmışdır. Mədənçıxarma sənayesində qiymət yüksəlişi əsasən ötən ilin dekabr ayı ilə müqayisədə dünya bazarlarında enerji daşıyıcıların qiymətinin kəskin artması ilə əlaqədardır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi illik 29.5% artmışdır. Emal sənayesi üzrə ən çox bahalaşma neft məhsullarının istehsalı (55%), kimya sənayesi (44%) və metallurgiya məhsullarının istehsalı (42%) üzrə müşahidə edilmişdir.

Qrafik 28. İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi, %

Mənbə: DSK

2021-ci ildə nəqliyyat xidmətlərinin qiymətləri illik 5.8% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımaların qiyməti 2.3%, sənişindəşımaya qiyməti isə 24.2% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımaların qiyməti əsasən avtomobil nəqliyyatı üzrə qiymət artımı (11.3%) ilə bağlıdır. Sənişindəşımaya xidmətlərinin qiymətlərində yüksəlmə əsasən hava nəqliyyatı ilə sənişindəşımaya qiymətlərinin illik 28% yüksəlməsi ilə əlaqədardır. Bununla yanaşı, poçt və kuryer xidmətlərinin qiyməti 1.9% artmış, rabitə xidmətlərinin qiyməti isə dəyişməmişdir.

II. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2021-ci ildə manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətinə uyğun olaraq formalaşmışdır. İl ərzində tədiyə balansının irihəcmli profisiti valyuta bazarında təklifin genişlənməsilə müşayiət olunmuşdur ki, bu da qiymət sabitliyinin başlıca lövbərini – məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

Hesabat ilində valyuta bazarında əməliyyatların həcmi bazarın müxtəlif seqmentlərində fərqli istiqamətdə dəyişmişdir.

2021-ci ildə nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilə nəzərən 7.4% artaraq 27.8 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində⁴ olmuşdur. Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 86.4%-i ABŞ dollarında, 13.6%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 29.7%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 70.3%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

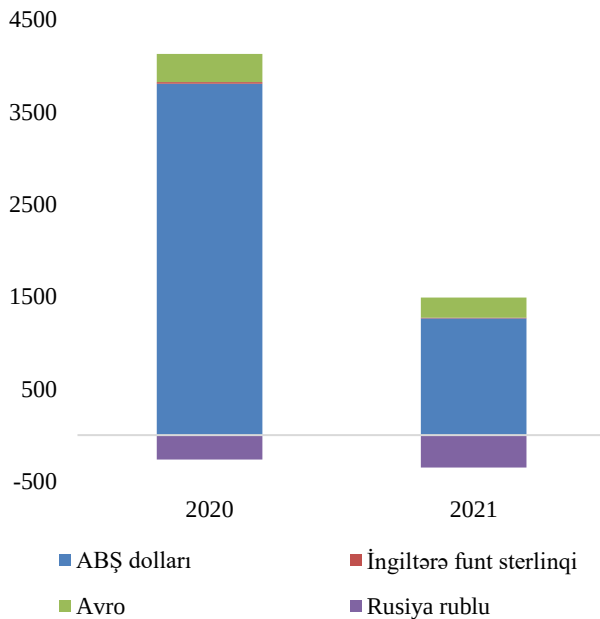
İl ərzində BVB-də əməliyyatların 99.5%-i ABŞ dollarında, 0.5%-i avroda aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Bloomberg” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 19.5 mlrd. dollar ekvivalentində olmuşdur ki, bunun da 80.9%-ni ABŞ dolları ilə əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 95.2%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilə nəzərən 21.5% azalaraq 4 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 85%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir. Nağd xarici valyuta ilə əməliyyatların həcmnin azalması hesabat ilində de-dollarlaşma proseslərinin getməsilə izah edilir.

⁴ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

Qrafik 29. Banklar tərəfindən xarici valyutanın nağd xalis satışı, mln.manat ekvivalentində

Mənbə: AMB

Qeyd: müsbət zona satışı, mənfi zona alışı göstərir.

İl ərzində Mərkəzi Bankda Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta vəsaitlərinin satışları üzrə hərracların təşkili davam etdirilmişdir. Hər bir hərracın parametrləri haqqında məlumatlar hərrac başlamazdan əvvəl “Bloomberg” terminalı vasitəsilə bazar iştirakçılarına elan edilmişdir. 2021-ci ildə Mərkəzi Bankda ümumilikdə 99 valyuta hərracı keçirilmişdir. Xarici mühitdə baş verən proseslərin dolayı təsirləri ilə yaranmış gözləntilər nəticəsində yanvar ayında valyuta bazarında tələb artsa da, fevral ayından

başlayaraq tələbin azalması və sabitləşməsi müşahidə olunmuşdur. Neftin dünya qiymətinin yüksəlməkdə davam etməsi nəticəsində gözləntilərin yaxşılaşması valyuta bazarına əlavə sabitləşdirici təsir göstərmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi alış-yönlü olmuş və 245 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

İl ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə (“Bloomberg” platformasında hərraclar və hərracdan kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. 2021-ci ildə manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın olmuşdur. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6993 manat, satış məzənnəsi isə 1.7024 manat təşkil etmişdir. Rəsmi məzənnə ilə kommersiya banklarının orta günlük alış məzənnəsi arasında fərq 0.0007 manat,

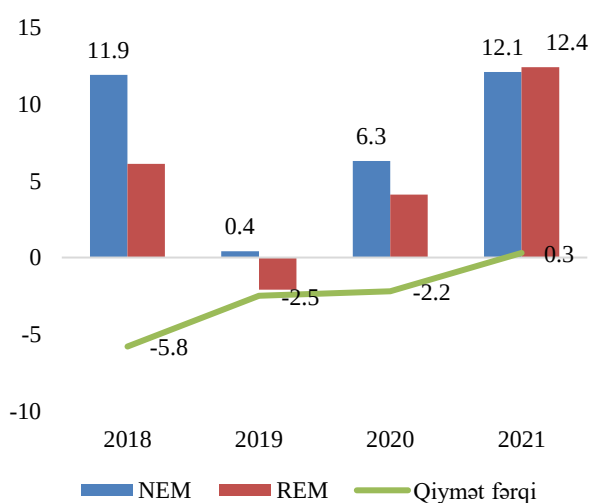
satış məzənnəsi arasında fərq isə 0.0024 manat olmuşdur.

İl ərzində manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı fərqli istiqamətlərdə dəyişmişdir. Belə ki, manatın məzənnəsi avroya, Türkiyə lirəsinə, Rusiya rubluna, funt-sterlinqə və Yaponiya yeninə qarşı bahalaşmış, İsveçrə frankına, Ukrayna qrivnasına və Gürcüstan larisinə qarşı ucuzlaşmışdır.

İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Ümumilikdə, il ərzində manatın qeyri-neft ümumi ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 12.1%, real effektiv məzənnəsi isə 12.4% bahalaşmışdır.

Qeyd edək ki, 2014-cü ilin sonu ilə müqayisədə REM 22.4% ucuzlaşmışdır.

Qrafik 30. Effektiv məzənnə indeksləri, illik dəyişmə

Mənbə: AMB

3.2. Pul siyasəti alətləri

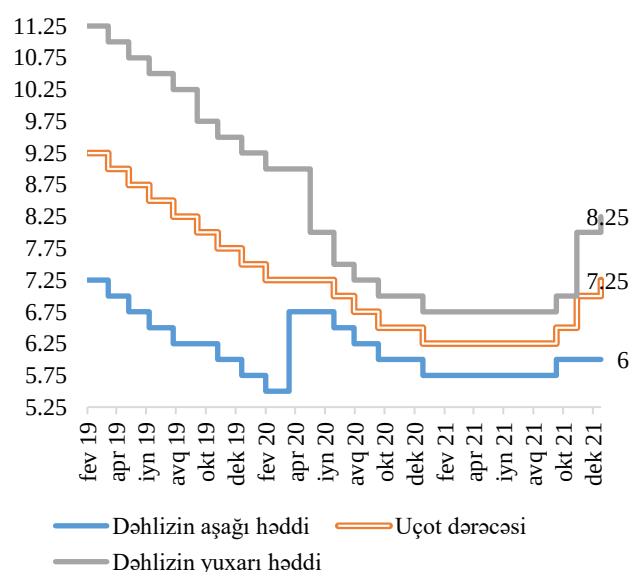
2021-ci ildə pul siyasəti alətləri inflyasiyanın trayektoriyası, makroiqtisadi proqnozlar və hədəflər, inflyasiya üzrə risklər balansı nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti 2021-ci ildə faiz dəhlizinin parametrlərini 8 dəfə müzakirə etmişdir. Pul siyasəti qərarları son makroiqtisadi proqnozlar və meyillər, inflyasiyanın xarici fonunun əhəmiyyətli pisləşməsi, risk balansında qiymətlərə artırıcı təsir göstərən amillər, habelə daxili qeyri-monetar amillər nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir.

2021-ci ilin birinci yarısında uçot dərəcəsinin dəyişdirilməsində pauza götürülmüşdür. İlin ikinci yarısından başlayaraq isə inflyasiya proseslərinin sürətlənməsinə cavab olaraq sentyabr, oktyabr və dekabr aylarında uçot dərəcəsinin 3 dəfə ardıcıl yüksəldilərək 6.25%-dən 7.25%-ə qaldırılması haqqında qərarlar qəbul edilmişdir. Bu dövrdə faiz dəhlizinin yuxarı həddi 6.75%-dən 8.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddi isə 5.75%-dən 6%-ə

yüksəldilmişdir. Qəbul edilmiş qərarlar monetar faktorların inflyasiyaya azaldıcı təsirlərinin gücləndirilməsinə xidmət etmişdir. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafik üzrə müvafiq analitik şərhlərlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qrafik 31. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

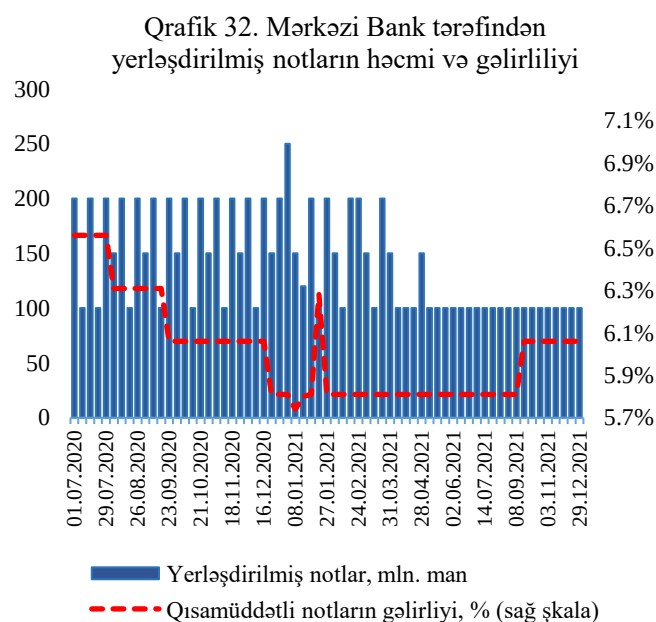

Mənbə: AMB

Mərkəzi Bank il ərzində iqtisadiyyatda likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə müxtəlif müddətli bazar əməliyyatları aparmağa davam etmişdir.

Mərkəzi Bank 2021-ci ildə 38 not hərracı keçirmişdir. Bu hərracların 3-də uzunmüddətli (84 günlük, 168 günlük, 252 günlük) notlar, digər 35-də isə 28

günlük notlar yerləşdirilmişdir. Ümumilikdə, 2021-ci ilin sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 200 mln. manat təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Notların yerləşdirilməsi üzrə hərraclarda tələbin təklifi üstələməsi müşahidə olunmuş, nəticədə bu alətlər üzrə gəlirlilik faiz dəhlizinin aşağı həddinə yaxın səviyyədə qərarlaşmışdır (6.01%).

Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notlar hesabat ilində də REPO bazarında təminat qismində istifadə olunmaqla pul bazarının aktivləşməsinə müsbət təsir göstərmişdir. 2021-ci ildə korporativ REPO bazarının həcmi əvvəlki illə

müqayisədə 4.2 dəfə artaraq 5.8 mlrd. manat, banklararası REPO bazarının həcmi isə 1.7 dəfə artaraq 1.2 mlrd. manat təşkil etmişdir.

2021-ci ildə məcburi ehtiyat normaları dəyişməz saxlanılmışdır. Məcburi ehtiyat normalarının ortalama mexanizmi əsasında tətbiqi banklar tərəfindən likvidliyin çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biridir. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi üstələmişdir.

3.3. Pul təklifi

2021-ci il ərzində pul təklifinin dinamikası aylar üzrə dəyişkən olmuşdur. İlin əvvəlindən azalan pul təklifi ilin sonuna doğru əsasən xəzinə hesabından büdcə xərcləmələrinin artması ilə yüksəlmişdir.

İl ərzində manatla pul bazası 32.2% artmışdır. Lakin sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları nəzərə alınmadan pul bazası 14.8% artmış və dövrün sonuna 15.6 mlrd. manat təşkil etmişdir.

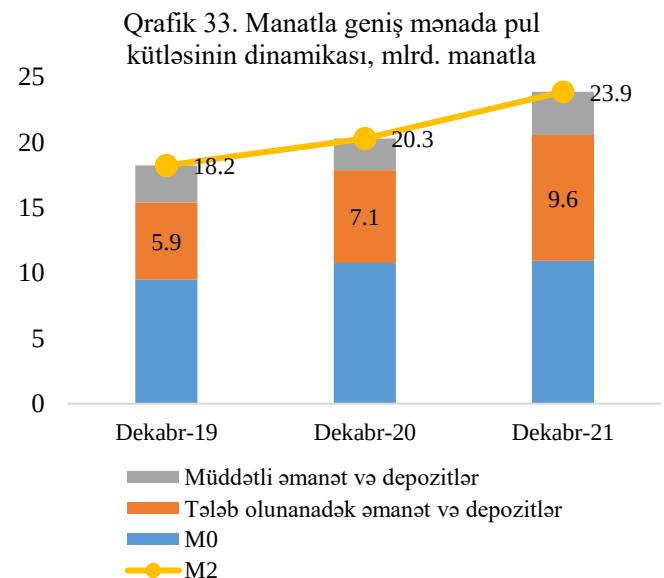
Cədvəl 5. Pul aqreqatları, mlrd. manat

	01.01.21	01.01.22	Artım tempi (%)
M0	10.8	10.9	1.6
M1	17.9	20.6	15.2
M2	20.3	23.9	17.6
M3	29.2	34.6	18.7

Hesabat dövründə manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi ⁵ 4%, manatla müxbir hesabların qalığı isə bəzi

banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları nəzərə alınmadan 2 dəfə artmışdır.

Manatla geniş pul kütləsi 17.6% artaraq ilin sonuna 23.9 mlrd. manat təşkil etmişdir. Manatla pul kütləsinin (M2) strukturunda dövriyyədə olan nağd pul, tələb olunana kimi əmanət və depozitlər, müddətli əmanət və depozitlər fərqli dinamika nümayiş etdirmişlər.

Mənbə: AMB

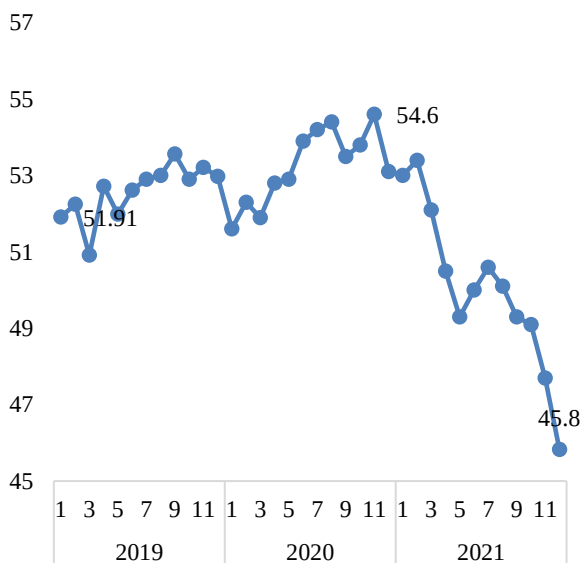
Hesabat ilində geniş mənada pul kütləsinin tərkibinə daxil olan nağd pul kütləsi 1.6% (M2-də xüsusi çəkisi 45.8%), manatla tələb olunanadək əmanət və depozitlər 35.8% (M2-də xüsusi çəkisi 40.3%), müddətli əmanət və

⁵ bank sistemindən kənarda nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

depozitlər isə 35.3% (M2-də xüsusi çəkisi 13.8%) artmışdır.

Nağdlaşma (M0/M2) il ərzində 7.2% bəndi azalmış və ilin sonuna 45.8% təşkil etmişdir.

Qrafik 34. Nağdlaşma (M0/M2), %-lə

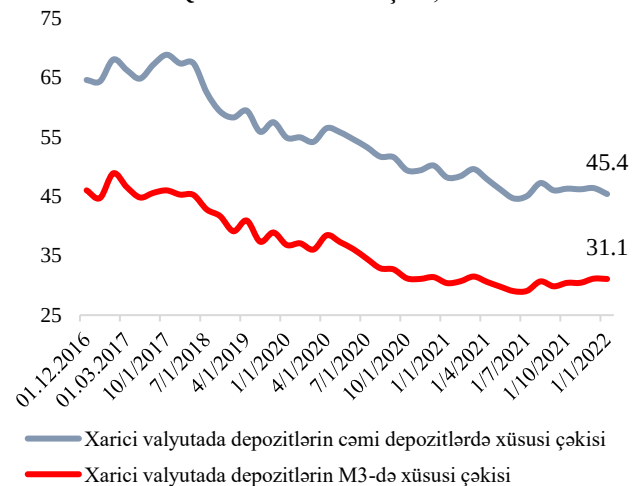
Mənbə: AMB

2021-ci il ərzində manatla geniş mənada pul kütləsinin tərkibində hüquqi şəxslərin manatla depozitləri 50.1%, fiziki şəxslərin manatla əmanətləri isə 35.4% artmışdır.

Hesabat ilində geniş pul kütləsi (M3) 18.7% artmış və dövrün sonuna 34.6 mlrd. manat təşkil etmişdir. İl ərzində geniş mənada pul kütləsinin dəyişiminə xalis xarici aktivlərin 9.4%, xalis daxili aktivlərin isə 34.7% artması artırıcı təsir etmişdir.

2021-ci il ərzində depozitlərin dollarlaşmasında ümumən azalma meyli müşahidə olunmuşdur. Belə ki, xarici valyutada əmanət və depozitlərin cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi 2.8% bəndi azalaraq dekabr ayının sonuna 45.4% olmuşdur. Depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi isə ilin sonuna 31.1% təşkil etmişdir.

Qrafik 35. Dollarlaşma, %

Mənbə: AMB

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı 2021-ci ilin əvvəlindən 5.9 faiz bəndi azalaraq ilin sonuna 52.2% təşkil etmişdir. Fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsi ilin əvvəlindən 9.8 faiz bəndi azalaraq 41%-ə düşmüşdür. Bu 2015-ci ildən bəri ən aşağı göstəricidir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri -----	4
Qrafik 2	Qlobal iqtisadi artımın qiymətləndirilməsi-----	5
Qrafik 3	Əmtəə qiymətləri indeksi -----	10
Qrafik 4	Dünya neft bazarı-----	10
Qrafik 5	Ticarət balansı -----	14
Qrafik 6	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	14
Qrafik 7	İxracın artım tempi -----	15
Qrafik 8	Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr-----	15
Qrafik 9	2021-ci ildə bəzi məhsullar üzrə ixracın illik dəyişimi -----	16
Qrafik 10	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası-----	16
Qrafik 11	2021-ci ildə bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi-----	17
Qrafik 12	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	17
Qrafik 13	Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları -----	18
Qrafik 14	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi -----	19
Qrafik 15	Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı -----	20
Qrafik 16	Gəlirlərin artım dinamikası-----	21
Qrafik 17	İnvestisiyaların dinamikası -----	22
Qrafik 18	Əlavə dəyərin sektorlar üzrə bölgüsü -----	24
Qrafik 19	İqtisadi artım dinamikası -----	24
Qrafik 20	Biznes İnam İndeksi -----	27
Qrafik 21	İqtisadi fəal əhəlinin sayı -----	27
Qrafik 22	12 aylıq və orta illik inflyasiya-----	28
Qrafik 23	İQİ komponentlərinin töhfəsi -----	29
Qrafik 24	Diffuziya indeksi -----	29
Qrafik 25	İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması-----	30
Qrafik 26	Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi-----	30
Qrafik 27	Gələcək 12 ayda qiymətlərin dəyişiminə dair ev təsərrüfatlarının gözləntiləri-	30

Qrafik 28	İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi -----	33
Qrafik 29	Banklar tərəfindən xarici valyutanın nağd xalis satışı -----	35
Qrafik 30	Effektiv məzənnə indeksləri -----	36
Qrafik 31	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	37
Qrafik 32	Mərkəzi Bank tərəfindən yerləşdirilmiş notların həcmi və gəlirliliyi -----	38
Qrafik 33	Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası -----	39
Qrafik 34	Nağdlaşma -----	40
Qrafik 35	Dollarlaşma -----	40

Cədvəllər

Cədvəl 1	Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	20
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	23
Cədvəl 3	ÜDM-in strukturu -----	25
Cədvəl 4	ÜDM-in sektorları üzrə inkişaf tempi -----	25
Cədvəl 5	Pul aqreqatları -----	39

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: [AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 90](#)